

16

פרק ד'

בראשית (חשי"ז)

הערה: גליון זה הוא המשכו של גליון בראשית תשט"ז שעסק בחלק הראשון של פרקנו וביחוד בפסוק ח', עיין שם וצרפהו לגליוננו זה.

א. מדברי המדרש

בראשית רבה כ"ב ט: ויאמר ה' אל קין אי הבל אחיך ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי. משל לאיפורכוס (שר הממונה לשמור בני המדינה) שהיה מהלך באמצע פלטיא (רחוב גדול ברשות הרבים), מצא הרוג ואחד עומד על גביו. אמר לו: "מי הרגו?" אמר לו (זה העומד על גבי ההרוג): "אנא בעי ליה גבך ואת בעי לי גבי? (=אני מבקשו מעמך ואומר, שאתה הרגתו, ואתה אומר שאני הרגתי? מתנות כהונה). אמר לו (האיפורכוס): לא אמרת כלום.

תנחומא א' ט': כיון שאמר לו הקב"ה: "אי הבל אחיך", אמר לו: "לא ידעתי, השומר אחי אנכי?" א"תה הוא שומר כל הבריות ואתה מבקשו מידי? משל למה הדבר דומה? לגנב שגנב כלים בלילה ולא נתפש. לבוקר חפשו השוער. אמר לו: "למה גנבת את הכלים?" אמר לו: "אני גנב ולא הנחתי אומנותי, אבל אתה אומנותך בשער לשמור, למה הנחת אומנותך? ועכשו אתה אומר לי כך?" אף קין כך אמר...

1. הסבר, מה משמעותה של טענת קין אל הקב"ה (וטענת כל חוטא) לפי דברי חז"ל אלה!

2. מה משמעותה של תשובת הקב"ה: "לא אמרת כלום?" (עיין גם דברי יצחק היינמן: דרכי אגדה עמוד 17).

ב. שאלה כללית

קאטוטו: מאדם עד נח ע' 104:

רגילה התורה להלביש רעיונותיה לבוש של תאור קונקרטי ולמסור את הוראותיה ע"י ספור מעשים שאפשר להסיק מהם אותן הוראות... ההוראות שרצתה התורה למסור כאן (בפרק ד) אינן כלולות במאורעות שהיא מספרת אלא בדברי ה'... הוראות אלה מתחלקות לשני סוגים. יש מהן שכוללות לעין וברורות אפילו לקורא הנחפז... (והן שתיים...) ויש סוג שני שאנו יכולים למצוא בכתוב כשאנו מעיינים בו בתשומת לב, ואלו הן: ...מחאה נגד המנהג של נקמת הדם... נכרת בחוקי התורה בכלל נטיה לצמצם אותו (את מנהג נקמת הדם) ולהעמידו על המועט... וגם בפרשתנו, בקשר למקרה הראשון של רצח בתולדות האנושות, באה לידי בטוי נטיה מעין זו.

1. מה הן שתי ההוראות הבולטות לעין וברורות הכלולות שבפרקנו?

2. היכן בפרקנו יש למצוא את המגמה להלחם בגאולת הדם?

3. היכן יש למצוא בחוקי התורה את הנטיה לצמצם את מנהג גאולת הדם?

4. מה הוא "המועט" אשר השאירה התורה בחוקיה למנהג זה?

ג. ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'... ד והבל הביא גם הוא...

רמב"ן: הבינו האנשים האלה סוד גדול מהקרבת והמנחות, וכן נח, ורבותינו אמרו, שגם אדם הראשון הקריב שור פר וזה יחסום פי מהבילים בטעם הקרבת, ועוד ארמוז בו עיקר גדול ברצון הקב"ה.

כוונת הרמב"ן ב"עוד ארמוז בו" היא לדבריו ויקרא א' ט' ד"ה נחוח החל מן "והנה בכתוב הזה טעם הקרבת" עד "ועל דרך האמת". וע' גליון ויקרא תשי"ח!

1. מי הם "המהבילים בטעם הקרבת"?

2. כיצד נעזר הרמב"ן בקרבן הבל, נח, ואדם הראשון כדי להלחם ב"מהבילים בטעם הקרבת"?

57

(בראשית תשי"ז)

ד. שאלות ודיוקים ברשי

- 1. ט ד"ה אי הבל אחיך: להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר: "אני הרגתי וחטאתי לך".
- 2. י"ג " גדול עוני מנשוא: בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים ועוני אי אפשר לטעון?!
- א. מה קשה לו בפסוקנו?
- ב. השוה דברי רש"י כאן לדבריו ב' ג' ט' ד"ה איכה. למה לא פרשו גם שם כבמקומנו: "אולי ישוב ויאמר: חטאתי?"
- א. כיצד מפרש רש"י מלת "נשא" בפסוק זה?
- ב. היכן מצינו בפרשה זו שרש זה באותה הוראה לפי דעת רש"י?
- ג. למה לא יפרש רש"י שדברי קין הם כאן בניחותא ולא בתמיהה? והלא אין כאן הייא השאלה?!

ה. י"ג גדול עוני מנשוא

ראב"ע ופירושו על דעת כל המפרשים שהודה חטאו, ופירוש "נשא" כטעם "סלח", כמו שמות (ל"ד ז') "נושא עון ופשע".
 ... ולפי דעתי שהעברים יקראו העקב שכר והעונש הרע הבא בעבור העון "חטאת" וכן (בר' ט"ו ט"ז) "כי לא שלם עון האמורי", (שמואל א' כ"ח) "אם יקרך עון בדבר הזה", (מיכה ד') "ויגדל עון בת עמי"; והטעם כי זה הענש גדול לא אוכל לסבלו ויורה על אמיתת זה הפירוש הפסוק הבא אחריו.

- 1. מי ממפרשינו יפרש כפרושו הראשון המובא בשם "כל המפרשים"?
- 2. מה ההבדל בינו לבין פרוש רש"י ומה המשותף ביניהם?
- 3. מה מצריך את ראב"ע לפרש "עוני" - ענשי ולא חטא?

לעונים לשאלות: שימו נא לבכם להוראות הבאות.

- 1. השאירו שוליים רחבים בצדי תשובתכם. השאירו רווח של כמה שורות בין שאלה לשאלה.
- 2. אם אין ברצונכם או בעתותיכם לענות על הגליון כולו, ענו רק לשאלות אשר אין אתם בטוחים בנכונות תשובותיכם, או: שאלות מה שלא הבנתם!
- 3. ללומדים בקבוצות: כתבו בתשובותיכם את הדעות השונות, במקרה שלא חלוקי דעות ביניכם.

שאלות וגם תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, ירושלים ר' הצבי 10 מיקוד 94386

השאלות המסומנות x קשות והמסומנות ++ קשות ביותר יענה כל אחד לפי דרגתו.